

У 2009 році за ініціативи Переяслав-Хмельницького відділення Міжнародної громадської організації «Міжнародний фонд «Взаєморозуміння і толерантність» місто Переяслав-Хмельницький (вперше в Україні) долучилося до реалізації європейського проекту «Камені спотикання». Мета проекту, автором якого є німецький скульптор Гунтер Демніг, - увічнити пам'ять про людей, які стали жертвами націонал-соціалізму. Перші чотири «камелі» було закладено в 2009 році в пам'ять про закатовану до смерті Естер Дікінштейн, яка була директором єврейської школи, юних Єфросинію Пасацьку та Тетяну Трохименко, які померли на каторжних роботах у Німеччині, а також в пам'ять про вчительку Марію Яківець, яку було закатовано за зв'язок з партизанами.

Влітку 2011 року наші німецькі партнери по проекту «Пам'ять серця» виступили з ініціативою закласти ще два «камелі спотикання» в пам'ять про переяславців, які стали жертвами нацизму. Волонтери проекту відразу ж долучилися до пошукової роботи. Гортаючи сторінки «Книги скорботи України», виданої у 2005 році, ми зупинилися на постатях, знакових для покоління людей, які пережили часи фашистської окупації. Йдеться про Якова Білошицького, який в довоєнний період був завучем школи №2, та Григорія Беляєва, який був лікарем-підпільником. Ризикуючи власним життям, вони рятували життя інших.

Під час проведення пошукових заходів ми вивчали архівні документи, зверталися до свідчень очевидців. Так, зі спеціальним запитом у справі **Якова Білошицького** ми звернулися й до німецької сторони. За сприяння співробітників архіву Меморіального комплексу «Бухенвальд» ми отримали унікальну інформацію про життєвий шлях Якова Білошицького, яка ще донедавна була недоступна. Це дало можливість заповнити невідомі сторінки його біографії. Як свідчать архівні документи, які зберігаються в Меморіальному комплексі «Бухенвальд», Яків Федорович Білошицький народився 20 жовтня 1893 року в селі Журба Овруцького району Житомирської області. В Німеччині він спершу був зайнятий на підневільних роботах. Згодом (можливо, за непокору чи спробу втечі) його було відправлено до концтабору Дахау. 30 жовтня 1943 року Якова Білошицького було переведено до концтабору Бухенвальд. У Бухенвальді він був зареєстрований під номером 35023 як політичний в'язень. 12 січня 1944 року Якова Білошицького було переведено в Дору. Тут, у Дорі, Яків Білошицький помер. Це сталося 08.03.1944 року. Причиною смерті вказано серцеву слабкість. Хоча, як стверджують історики, в таких випадках в рядку «Причина смерті» справедливіше було б написати: «Був закатований»...

□

Серед праведних справ Якова Білошицького – не одне врятоване життя. Коли у Розі Ісаківни Просяннікової, котра на початку 40-х була ученицею Якова Федоровича, запитували: «Що вберегло Вас від смерті?», вона відповідала: «Вищі сили, а ще Яків Федорович Білошицький, мій шкільний вчитель, який попередив мене про заплановане знищення євреїв у переяславському «Бабиному яру»... Це він, Яків Білошицький, у Бухенвальді врятував молодого хлопця Дмитра з Ковалина від голодної смерті, не раз віддаючи йому свої харчі...

Григорій Беляєв був родом із Києва. У нашому місті він з'явився вже в період окупації. Працював лікарем. Як зазначає працівник навчально-наукового центру усної історії Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди, дослідник Іван Капась, Григорій Беляєв видав майже дві тисячі фіктивних медичних довідок про хвороби та непрацездатність, які врятували не одну сотню молодих переяславців від відправки до фашистської Німеччини.

Григорій Беляєв, за свідченнями Тетяни Барабаш, разом із Іваном Кисловим (теж лікар, родом із Воронежської області) квартирував у Катерини Пилипівни Горянінової по провулку Вузькому. Як стало згодом відомо, тут була конспіративна квартира підпільників. Підпільна діяльність лікарів, їхній зв'язок з партизанами привернули увагу поліції. Лікарів було заарештовано. Івану Кислову вдалося врятуватися, Григорію Беляєву - ні. Тетяна Барабаш розповідала: «Ми йшли Каранською вулицею. Раптом нас обігнала чорна крита машина. В місті всі знали: мчить ця машина по Каранській – значить жандарми везуть когось на Козинські Горби розстрілювати. І раптом із машини вигук: «Я Беляєв, прощайте!» І в ту ж мить – кулеметна черга». Згодом тіло Григорія Беляєва було виявлене в Германовому лісі. Єфрем Іщенко, який керував бригадою, що видобувала торф, разом з іншими переяславцями перезахоронив страченого.

Час невпинно летить вперед, залишаючи все сокровенне у наших серцях, зберігаючи пам'ять... 23 листопада 2011 року в Переяславі-Хмельницькому відбулося закладання «каменів спотикання» в пам'ять про Якова Білошицького та Григорія Беляєва. «Каміні» були закладені на території закладів, у яких ці люди працювали – біля школи №2 та центральної районної лікарні відповідно. У церемонії закладання «каменів» взяли участь міський голова Олександр Шкіра, заступник міського голови Валентина Губенко, заступник голови районної державної адміністрації Ілона Куровська, президент Міжнародної громадської організації «Міжнародний фонд «Взаєморозуміння і толерантність» Ігор Лушніков, старший науковий співробітник Інституту історії України Тетяна Пастушенко, керівники установ та закладів міста, науковці Переяслав-Хмельницького ДПУ імені Григорія Сковороди, колишні в'язні, студентська та

учнівська молодь. «Камені» були виготовлені за кошти німецької сторони. Безпосередню участь у закладанні «каменів спотикання» взяли Петер Ветцель (Спілка «Історична майстерня Мерзебург-Заалекрайс», м.Мерзебург, Німеччина) та Олівер Браун (Мальтійський центр догляду за літніми людьми „Рік ASZ“, м.Магдебург, Німеччина).

